

Prof. dr hab. Zdzisław J. Kijas OFMConv
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
Pl. Wszystkich Św. 5
31-004 Kraków

Rzym, 18.10.2022

Recenzja rozprawy doktorskiej

Ks. mgr. lic. Yauhena Vintou

nr albumu 3942

**Rozwój kultu maryjnego na Białorusi po roku 1991 na podstawie publikacji w
czasopismach Kościoła Rzymskokatolickiego**

Warszawa 2022

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. **Yauhena Vintou** (nr albumu 3942), zatytułowana „Rozwój kultu maryjnego na Białorusi po roku 1991 na podstawie publikacji w czasopiśmie Kościoła Rzymskokatolickiego”, została napisana na Wydziale Teologicznym UKSW, w Katedrze Mariologii pod kierunkiem o. dra hab. Grzegorza Bartosika OFMConv, prof. UKSW.

Opis rozprawy

Poddana recenzji praca liczy 277 stron wydruku komputerowego oraz Aneks w postaci ankiety. Rozprawa składa się więc z informacji wstępnych: wykaz skrótów – s. 5 oraz Bibliografii, podzielonej na: Źródła, dokumenty Nauczycielskiego Urzędu Kościoła, opracowania oraz literatura pomocnicza. Po wykazie bibliografii autor umieścił Wstęp po którym następują rozdziały rozprawy. Jest ich VI. Rozdz. I: „Opis przywracania struktur Kościoła na Białorusi”, rozdz. II: „Droga prawdy i liturgii”, rozdz. III: „Droga piękna”, rozdz. IV: „Droga miłości”, rozdz. V: „Droga doświadczenia” oraz rozdz. VI: „Wpływ czasopism katolickich na kształtowanie kultu maryjnego na Białorusi. P/próba oceny i perspektywy rozwoju”.

Całość dysertacji zamyka zakończenie oraz Aneksy. Doktorant zamieścił w nim informacje o: K/kapłanach pracujących w diecezji pińskiej w latach 1970-1989; kapłanach pracujących na Białorusi (stan na 1991 r.); o pieśniach i poezji maryjnej. Podał pocztówki maryjne i wybrane ikony maryjne. Następnie zamieścił mapę Republiki Białoruskiej – państwową i kościelną, przemówienia papieża Benedykta XVI oraz wyniki ankiet (płyta CD)

Ocena pracy

Z nieskrywaną przyjemnością przyjąłem propozycję recenzji niniejszej rozprawy doktorskiej, powstałej w Katedrze Mariologii UKSW, pod kierunkiem jednego z najlepszych polskich teologów mariologii, prof. Bartosika, chociaż równie dobrze praca ta mogła powstać na Wydziale Historii. Temat rozprawy ma bowiem na celu analizę kwestii teologiczno-mariologicznej na konkretnym obszarze geograficznym. Jest nim Kościół katolicki, obecny na terenie Republiki Białoruskiej. Nie jest to nazbyt liczna wspólnota

wiernych, zorganizowana w czterech diecezjach. Diecezja mińska została utworzona 9 sierpnia 1798 roku, z kolei diecezja mohylewska 15 kwietnia 1783 roku, zjednoczona w jedną nową archidiecezję 13 kwietnia 1991 roku. Powierzchnia tej jednostki kościelnej to 69 800 km², mieszka na tym terenie 4 709 000 osób, wśród nich 666 000 katolików (dane na 2016 rok). Liczba parafii – 122, w nich posługuje 65 księży diecezjalnych i 63 kapłanów z różnych zgromadzeń zakonnych. Członkowie męskich wspólnot monastycznych to 58 osób, a żeńskich wspólnot zakonnych – 66 osób.

Diecezja witebska o powierzchni 40 000 km² została utworzona 13 października 1999 roku. Na jej terenie mieszka 1 290 000 osób, w tym 170 000 katolików (dane na 2016 rok). Liczba parafii – 94, gdzie posługuje 57 księży diecezjalnych oraz 37 kapłanów zakonnych. Do męskich wspólnot monastycznych należą 2 osoby, a w żeńskich wspólnotach zakonnych działa 47 osób.

Diecezja grodzieńska ma powierzchnię 25 000 km² i została utworzona 13 kwietnia 1991 roku. Mieszka na tym terenie 1 060 000 osób, z czego 582 000 są katolikami (dane na 2013 rok). Liczba parafii to 194, w których posługuje 148 księży diecezjalnych i 54 kapłanów zakonnych. Członkowie męskich wspólnot liczą 55 osób, członkinie żeńskich wspólnot zakonnych – 143 osób.

Diecezja pińska została założona 28 października 1925 roku. Obecnie ma powierzchnię 72 700 km². Na jej terenie mieszka 3 110 000 osób, z czego 50 115 wyznania katolickiego (dane na 2013 rok). Liczba parafii – 76, gdzie posługuje 29 księży diecezjalnych i 23 kapłanów zakonnych. W męskich wspólnotach monastycznych przebywa 31 osób, a w żeńskich wspólnotach zakonnych – 46 osób. Ponadto – dowiadujemy się z rozprawy – że na terytorium Białorusi działa kilka uczelni katolickich na różnych poziomach edukacji. Są to: Międzydiecezjalne Wyższe Seminarium Duchowne w Grodnie; Wyższe Seminarium Duchowne im. św. Tomasza z Akwinu w Pińsku; Kolegium Teologiczne im. św. Jana Chrzciciela w Mińsku; Kolegium Katechetyczne im. bpa Zygmunta Łozińskiego w Baranowiczach oraz Kolegium Teologiczne św. Kazimierza w Grodnie. To ważne informacje. Szczególnie istotne są one dla polskiego czytelnika.

Data wstępną rozpoczęcia analizy kultu maryjnego na Białorusi przez Doktoranta jest rok 1991. Idzie on w parze z datą upadku reżimu komunistycznego. Z kolei datą zamykającą jest rok złożenia rozprawy doktorskiej w Dziekanacie Wydziału Teologicznego

UKSW. W kontekście wyboru tematu pracy nasuwa się pytanie, dlaczego Doktorant przyjrzał się właśnie kultowi maryjnemu, a nie, np., kultowi Jezusa Chrystusa? Z rozprawy da się wywnioskować, że powodem wyboru tematu nie była bynajmniej osoba promotora, ale pobożność katolików Białorusi, mocno związanych z Maryją. Drugim powodem wyboru tematu był fakt, że „w Kościele katolickim Maryja, Matka Syna Bożego – pisze ks. Yauhena Vintou – odgrywa ważną rolę w życiu religijnym”. Jest to prawda powszechnie akceptowana. Lecz autor nie zadowolił się tym stwierdzeniem i postanowił zweryfikować jej funkcjonowanie na konkretnym obszarze geograficznym i jasno opisanej historycznej sytuacji Kościoła. Dlatego wyznaczył konkretny obszar geograficzny i historyczne ramy badań.

Docenić należy obszerną bibliografię rozprawy, szczególnie jej część tzw. „białoruską”, czyli publikacje autorów publikujących w języku białoruskim. To duża pomoc dla polskiego środowiska teologicznego, któremu obce są jak dotąd nazwiska teologów białoruskich. Przy okazji nasuwa się pytanie, czy było rzeczywiście sprawą konieczną umieszczanie tak obszernej bibliografii? Tylko mała jej część została wykorzystana w rozprawie. Ponieważ posiada ona charakter bardziej historyczny i geograficznie opisowy, mniej natomiast dogmatyczny, autor nie był musiał odwoływać się do wszystkich tekstów, zapisanych w bibliografii. W niewielkim, wręcz śladowym stopniu, odwołuje się do publikacji na temat Maryi, pisanych w językach europejskich.

W pięciu rozdziałach, szczegółowo opisanych w rozprawie i przedstawionych przez Doktoranta, rozwija on swój temat. Jak wyliczyłem wcześniej rozdziały te noszą następujące tytuły: Rozdz. I: „Opis przywracania struktur kościoła na Białorusi”, rozdz. II: „Droga prawdy i liturgii”, rozdz. III: „Droga piękna”, rozdz. IV: „Droga miłości”, rozdz. V: „Droga doświadczenia” oraz rozdz. VI: „Wpływ czasopism katolickich na kształtowanie kultu maryjnego na Białorusi. Próba oceny i perspektywy rozwoju”. Ma się wrażenie, jakby rozdziały były tematycznie dość zamknięte, jakby każdy z nich stanowił oddzielną całość, słabo kompatybilną z rozdziałem poprzedzającym czy następującym. Czy tak rzeczywiście jest? Tylko pozornie rozdziały pracy doktorskiej brzmią niespójnie. Są natomiast mocno ze sobą powiązane. Scala je niewidzialna nić maryjna, który bierze początek z „kłębka” historii maryjnej pobożności białoruskich katolików, prowadzi przez drogę prawdy ewangelicznej i liturgicznej, aby zajaśnieć na drodze piękna, miłości i doświadczenia.

Autor opisuje odnowę/rozwój kultu maryjnego przez pryzmat „pięciu dróg”, czyli „drogę liturgii” (via sacrae liturgiae), jaką promowała Komisja Maryjna Episkopatu Polski; drogę „drogę prawdy” (via veritatis), „drogę piękna” (via pulchritudinis), „drogę miłości” (via amoris) i w końcu „drogę doświadczenia” (via experientia). Te właśnie drogi stały się podstawą struktury niniejszej dysertacji. Całość kończy rozdział poświęcony czasopismom, których zadaniem jest kształtowanie i podtrzymanie kultu maryjnego.

Jaki problem stawia autor rozprawy? Czy go znamy? Czy mówi o nim? Czy go komunikuje? Na stronie 31 Wstępu czytamy ważne słowa w tym kontekście. Pisze Autor: „Odnowa i rozwój kultu maryjnego na tych ziemiach po roku 1991 ma wyjątkowe znaczenie, bowiem stanowi ważny element rozwoju religijnego społeczeństwa białoruskiego po wielu latach ateizacji. Szczególną rolę w budowaniu chrześcijańskiej świadomości odgrywały i nadal odgrywają czasopisma katolickie. Do tej pory w publikacjach teologicznych i literaturze popularnonaukowej nie było szczegółowego opracowania teologicznego dotyczącego tematu odnowy i rozwoju kultu maryjnego po odrodzeniu się struktur Kościoła na Białorusi. Jest to więc zasadniczy powód podjęcia tak ważnego tematu”. Taki zatem jest problem, który postawił sobie Doktorant. Z powyższych słów wynika, że rozprawa doktorska jest mniej „problematyczna”, ile bardziej natomiast „opisowa”. Autor nie zamierza rozwiązać problemu, ale opisać religijny fenomen, jego obecność i narastanie, dynamikę i zasięg. Językiem naukowym opowiada dzieje wiary ludu Bożego, jego przywiązanie do Maryi mimo zewnętrznych trudności, niemożliwości pełnego wyrażania religijnych przekonań.

Jest w rozprawie doktorskiej wiele, wręcz bardzo wiele interesujących i aktualnych wątków. Oceniając ją z perspektywy dnia dzisiejszego, niesie w sobie szczególną historyczną wartość, bo tocząca się wojna na Ukrainie i sytuacja polityczna na Białorusi, zmienia krajobraz religijny u naszych wschodnich sąsiadów. Tak więc w czasie, kiedy współczesne władze polityczne Białorusi ograniczają lub wręcz zamykają ośrodki kultu Kościoła katolickiego, Doktorant rejestruje to, co było i co jest, i co może – mimo trudności politycznych – zostać przekazane przyszłości. Ten zapis historii stanowi szczególną wartość rozprawy doktorskiej. Nie jest wyłącznie teoretyczną medytacją nad miejscem Maryi w życiu wiernych. Takich prac powstało już bardzo wiele i wciąż powstają. Tutaj tymczasem mamy do czynienia z konkretem, z opisem sytuacji, która nie tylko „może się

zdarzyć”, ale rzeczywiście miała miejsce i nadal – mimo trudności – się rozwija, pogłębia, wzrasta w ufność Wszechmocnego.

Słuszna jest uwaga, jaką czyni Doktorant, że Białoruś jest miejscem wielu kultur: litewskiej, polskiej, białoruskiej. Na jej terytorium obecne są dwie wielkie tradycje chrześcijańskie – prawosławie i katolicyzm. Bez wątpienia jest to bogactwem Kościoła na Białorusi, ale też trudnym doświadczeniem – dla wiernych i duszpasterzy, dla konkretnych rodzin również – poprzez fakt małżeństw mieszanych. Lecz tym, jak słusznie zauważa autor dysertacji, „co szczególnie jednoczy obydwu wyznania chrześcijańskie, jest osoba Matki Bożej i Jej kult. Oba Kościoły czerpią z tradycji sąsiedzkich. Bardzo często elementy kultu maryjnego są wspólne lub bardzo podobne”.

Uwagi/pytania

Bogata jest liczba aneksów rozprawy doktorskiej, myślę jednak, że przydałby się jeszcze jeden, czyli procentowy skład narodowościowy Białorusi i, gdyby to było również możliwe, procentowe przedstawienie wyznań. Sprawą interesującą byłoby też wiedzieć, o czym w rozprawie nie ma, czy bliskie sąsiedowanie katolików i prawosławnych, wspólna im – jak zaznacza autor – pobożność maryjna, zbliża ich do siebie czy nie? Czy istnieją na terenie Białorusi przypadki wspólnego – przez prawosławnych i katolików – przeżywania świąt maryjnych? A może występują między nimi pewne formy wspólnej obrzędowości maryjnej, związanej ze świątami czy miejscami? Czy postać Maryi – brzmi moje pytanie – niesie w sobie jakąś wartość ekumeniczną?

W konkluzji swojej rozprawy jej autor pisze, że „można na przykład podjąć badanie za pomocą ‘pięciu dróg’ rozwoju kultu maryjnego w poszczególnych parafiach, diecezjach, wspólnotach czy na wybranym konkretnym terenie. Wieloaspektowość obranych dróg badawczych sprawi, że przedmiot badań zostanie opracowany całościowo z pożytkiem zarówno dla wiernych, jak i duszpasterzy”. Uwaga całkiem słuszna. Pytamy jednak, czy za pomocą „pięciu dróg” rozwoju kultu maryjnego może następować zbliżenie dwóch tradycji chrześcijańskich – katolickiej i prawosławnej? Czy postać Maryi zbliża wiernych obydwu Kościołów czy oddala lub podtrzymuje dystans? Czy pobożność maryjna ma siłę wiązania ludzi, zbliżania ich do siebie – mimo różnic etnicznych, politycznych? Czy analiza rozwoju duchowego wiernych na Białorusi – analizowana od 1991 – pozwala powiedzieć, że

pobożność maryjna budowała mosty między wiernymi, należącymi do różnych Kościołów chrześcijańskich, czy je niszczyła? Myślę, że pytania te – stawiane w kontekście wojny na Ukrainie – znajdują pełne uzasadnienie.

Ogólna ocena

Praca doktorska ks. mgr. lic. Yauhena Vintou spełnia w całości warunki, jakie stawia się tego rodzaju pracom. Na tej podstawie wnioskuję do Wydziału Teologicznego UKSW o dopuszczenie ks. Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

prof. dr hab. Zdzisław J. Kijas